

הנחיות להוראת המצגת האם "העץ הנדיב", נדיב?

יחידה בין-תחומית במולדת, חברה ואזרחות ובלמידה רגשית-חברתית, המבוססת על הסיפור "העץ הנדיב"

קהל יעד:

תלמידי כיתות ד-ה

הרעיון:

הפעילות מבוססת על קריאה ביקורתית בסיפור "העץ הנדיב" מאת של סילברסטיין. הסיפור הידוע עוסק בנתינה ובנדיבות ללא גבולות, ומעורר ביחידה זו שאלות עקרוניות בשתי נקודות מבט:

- יחסים בין-אישיים.
- יחסי גומלין שבין האדם לטבע/לסביבה.



רקע:

נתינה וקבלה מול ניצול ביחסים בין-אישיים

קריאה בסיפור "העץ הנדיב" היא הזדמנות לחשיבה על יחסים של נתינה וקבלה בין בני אדם, ולדיון בהם. העץ בסיפור נענה לכל המשאלות של הילד, הן הגלויות והן הסמויות, ומנסה לספק את צרכיו של הילד גם במחיר התכלותו שלו. היחסים הא-סימטריים בין העץ והילד מזכירים לרבים מהקוראים יחסי הורים וילדים, אך הפעם נרצה להתמקד ביחסים בין

ילדים. בקשרי חברות קורה שיש צד שנותן יותר וצד שמקבל יותר. כאשר הפער גדול מאוד עלולות להתעורר תחושות של מרירות, חוסר אונים ופגיעה בדימוי העצמי. גם הצד שתמיד מקבל אינו מרוויח מכך. הוא עלול לאמץ תחושה שהכול מגיע לו ולהיתקל בקשיים בהמשך, במערכות יחסים שידרשו ממנו יותר נתינה. הנושא מורכב מאוד ואין צורך להיכנס לכל רבדיו, המטרה היא בעיקר לעורר מודעות, שתאפשר לילדים לבחון את הקשרים שלהם ולשים לב למקומות שבהם הם מרגישים לא בנוח ואולי היו רוצים לשנות אותם.

מסר נוסף שאפשר להעלות הוא חשיבות המודעות לגבולות היכולת והאנרגייה שלנו. כאשר אנחנו נותנים לאחר מעבר למה שאנחנו מסוגלים, אנחנו עלולים להגיע למצב שבו לא יישארו לנו אנרגייה ופנאי להשקיע במטרות שלנו ובצרכים שלנו.

ולבסוף, אפשר להעלות בדיון שאלות על הוגנות. האם זה הוגן לדעת התלמידים שצד אחד בעיקר נותן בעוד הצד השני בעיקר מקבל?

"שימוש מקיים" מול "ניצול יתר" ביחסי גומלין אדם-סביבה

הסיפור "העץ הנדיב" הוא גם הזדמנות ללמוד על יחסי הגומלין בין האדם לטבע. בחיי היום-יום אנחנו עושים שימוש מתמיד במשאבי הטבע: החשמל, המים, המרחבים של הקרקע שאנחנו מנצלים לבנייה ולתשתיות וכמובן העצים המשמשים אותנו למזון, לבנייה, להסקה, לייצור נייר וחפצים ועוד.

השאלה הפותחת את המצגת היא: האם "העץ הנדיב" נדיב? הכוונה היא שהעץ אינו מכתוב את אופי יחסי הגומלין. העץ הוא מטפורה למשאבי הטבע, והאדם הוא שקובע את מידת השימוש בהם. אם נשתמש במשאבים אלה בלי חשבון ומחשבה, לא נאפשר לטבע להתחדש, נכלה משאבים ונפגע במרכיבים נוספים שלא תמיד ידועים לנו. מצב זה נקרא "ניצול יתר". האם זה אומר שאי אפשר להשתמש במשאבי טבע? מובן שהתשובה היא שאפשר, אבל יש להביא בחשבון את קצב ההתחדשות של משאב הטבע. כאשר מתחשבים בכך, זה נקרא "שימוש מקיים".

בסיפור מוצגים שני המצבים. כאשר הילד משתמש בעלים, בפירות ובענפים, הוא מאפשר לעץ להתחדש. אבל כאשר הוא כורת את הגזע, העץ מת ולא מתחדש יותר. זה ניצול יתר. אפשר להסיק מכך שההחלטה היא בידיים שלנו, ואנחנו צריכים להכיר את הטבע ולדעת מתי אנחנו עוברים את הגבול.

מטרות:

1. להקנות את המושגים "ניצול יתר" של משאבי טבע ו"שימוש מקיים" במשאבי טבע.
2. להקנות ערכים של שימוש מקיים במשאבי טבע.
3. להעלות למודעות ערכים של ראיית האחר, התחשבות ומידתיות ביחסים בין-אישיים.
4. להקנות מיומנויות: חשיבה ביקורתית, שאילת שאלות, עיבוד מידע וחשיבה יצירתית.

פירוט מיומנויות:

קריאה ביקורתית של הסיפור

העץ הנדיב הוא סיפור ידוע מאוד שהתלמידים פגשו בנסיבות שונות לאורך השנים. מדוע לקרוא בו שוב? כי זו הזדמנות לשכלל את המיומנות של חשיבה ביקורתית.

מומלץ לציין לתלמידים שאנו קוראים סיפור ידוע ואהוב על רבים, אבל יש לנו הזכות לבחון אותו ואת העמדה שהוא מביע, ולהחליט אם אנחנו מסכימים עם הדברים או חושבים אחרת. האתגר: יש תלמידים שמורגלים בשאלות מסוג זה ופגשו משימות שמצריכות קריאה ביקורתית, ויש תלמידים שאינם מורגלים בכך. כדאי לעודד קריאה ביקורתית, ולשים לב גם לתלמידים שמעוניינים להשביע רצון ולא "להסתכן" בהבעת דעה שאולי לא תהיה מקובלת. התפקיד שלנו, המורות והמורים, הוא להדגיש שאין תשובה נכונה. להפך, כדאי לחשוב ולהחליט, ואז לחשוב שוב ואולי לשנות את עמדתנו ולהחליט אחרת. מה שחשוב הוא לבחון את הדברים.

עיבוד מידע וחשיבה יצירתית

המשימה של התלמידים בפעילות היא לקבוע אם הם מעוניינים להשאיר את סוף הסיפור כפי שהוא או לחבר לו סוף אחר.

אם יחליטו להשאיר את הסיפור כפי שהוא, עליהם להסביר את עמדתם. תלמידים שיחליטו לשנות את הסיפור, יצטרכו לאסוף את הידע החדש שצברו בנוגע לשימוש מקיים מול ניצול יתר ובנוגע לתרומתם של העצים למערכת האקולוגית, ולקבוע באיזו נקודה ישנו את הסיפור. המשימה שלהם היא לחבר טקסט חדש שמתבסס על הידע החדש ועל העמדה הביקורתית שקבעו לעצמם.

חומרי העשרה למורים

- [מה אומרים האיורים?](#)
- [אתר דף דף](#)
- [מה הוא ניצול יתר של משאבי טבע?](#)
- [פיתוח בר-קיימה](#)

משך ההוראה:

שיעור אחד

מהלך ההוראה:

להלן הסבר קצר לכל אחת משקופיות המצגת:

שקופית פתיחה – האם "העץ הנדיב" נדיב?

קראו בקול את הכותרת ובקשו מהתלמידים לשער על מה נדבר.

שאלו את התלמידים אם הכותרת מרמזת על משהו שהם מכירים, ולאחר מכן - אם יש להם תשובה לשאלה שבכותרת.

בקשו מהם שיכתבו את התשובה לעצמם, ובסוף הפעילות יחזרו אל התשובה ויבדקו אם הם עדיין חושבים כך.



שקופית 1 – "העץ הנדיב"

מטרת המשימה היא להתוודע לסיפור ולהתחיל להתמקד ביחסי קבלה ונתינה שהתפתחו בין העץ לילד. בשיחה בכיתה אפשר להרחיב את הדיון ולעמוד על הקושי לזהות:

1. כשאנחנו הצד המקבל - מתי מישהו נענה לבקשותינו אף שאינו מעוניין בכך.



2. כשאנחנו הצד הנותן – כיצד מבהירים היכן עובר הגבול שמעבר לו אנחנו לא מעוניינים לתת יותר.

שקופית 2 – מה שייך למי?



מטרת המשימה היא לתת שם לרגשות של הדמויות. לשם כך התלמידים צריכים לגלות אמפתיה לדמויות – "להיכנס לנעליהן" ולזהות את הרגשות האלה בתוך עצמם.

מטבע הדברים תלמידים שונים ישייכו רגשות שונים. ייתכן שרגש מסוים ישויך על ידי תלמידה אחת לעץ, ואילו בעיני תלמידה אחרת

הרגש משויך לילד. הדיון המעניין הוא להציג את נקודות המבט השונות ולתת להן מקום ולגיטימציה.

שקופית 3 – לתת, לקבל ולקחת



בשקופית הזאת התלמידים כבר נדרשים להסיק מסקנות ולגבש עמדה על מערכת היחסים בסיפור, לאור הדיונים שקדמו לה. המושגים החשובים כאן הם "לתת", "לקבל", "לקחת".

אנחנו כבר יודעים מה היא נתינה ושיכולים להיות לה גבולות. בשקופית הזאת עולה הבחנה חדשה: מה ההבדל בין לקבל ובין לקחת?

העלו את השאלה במליאה. שאלו - האם אתם מכירים מצב שבו מישהו לקח? האם אתם מכירים מצב שבו מישהו קיבל? רצוי לסכם את הדיון בכך שההבדל הוא במידת ההתחשבות וההקשבה לזולת.

שקופית 4 - האם העץ יכול להיות נדיב?



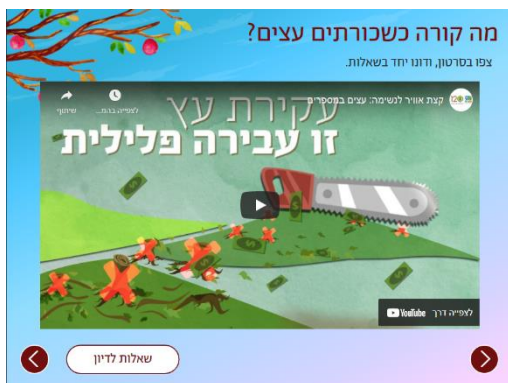
בשקופית הזאת אנחנו עוברים לנקודת המבט האקולוגית של הסיפור, והיחסים בין הילד לעץ מייצגים את יחסי הגומלין בין האדם לטבע. בשקופית מודגשים שני מושגים: "שימוש מקיים" ו"ניצול יתר".

בקשו מהתלמידים להביא דוגמאות מסביבתם הקרובה לכל אחד מהמצבים.

שימוש מקיים - למשל דוד שמש, הפרדת פסולת (כי אפשר להפוך את הפסולת האורגנית לדשן צמחים).

ניצול יתר – למשל קנייה של הרבה משחקים ובגדים בחנויות ובאתרי אינטרנט כי הייצור וההובלה מכלים משאבים ויוצרים פסולת וזיהום אוויר. אחרי שהובהרו המושגים, הציגו את השאלות לדיון.

שקופית 5 – מה קורה כשכורתים עצים?



הסרטון, שהופק על ידי קק"ל, מציג את חשיבותם של העצים בקשו מהתלמידים לכתוב תוך כדי צפייה כמה שיותר מידע על תפקידם של העצים ועל החשיבות שלהם בטבע

1. הורדת טמפרטורה;
2. קליטת פחמן דו-חמצני וניקוי האוויר;
3. פליטת חמצן;
4. מספקים פירות.

מה עלול לפגוע בעצים:

1. שריפות;
2. כריתת עצים על ידי האדם.

באמצעות המידע שאספו מהסרטון יוכלו התלמידים להבין מדוע הוחלט בוועידת האקלים להפסיק לכרות עצים.

לבחירתכם - אפשר לצפות בסרטון רק עד דקה 1:42

שקופית 6 – שימוש מקיים או ניצול יתר?



בשקופית זו מוצגים שלושה מצבים יום-יומיים. בכל אחד מהם אפשר לנהוג בניצול יתר או בשימוש מקיים. שאלו: בכל אחד מהמקרים, מתי יש ניצול יתר ומתי שימוש מקיים? על סמך הדין, תנו כותרת לכל אחת מהתמונות.

בשאלות לדין חשוב להדגיש מה יכולה להיות התרומה של כל אחד מאיתנו במצבים אלה: לסגור את ברז המים מיד כשאפשר, לא לשים בצלחת אוכל שאנחנו לא מתכוונים לאכול וכן הלאה.

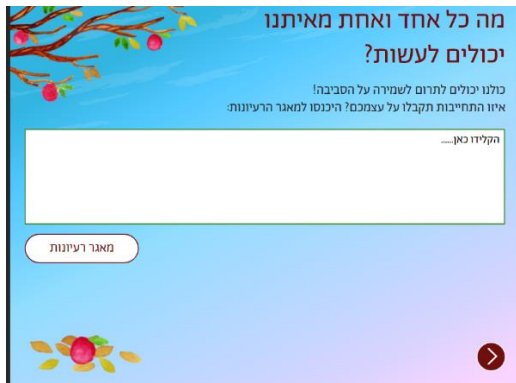
שקופית 7 – סוף אחר לסיפור



הגיע זמן ליישם את הידע ואת התובנות שנרכשו בלימוד היחידה ובקריאה הביקורתית. אם התלמידים חושבים שמערכת היחסים בין הילד לעץ צריכה להיות מסופרת באופן אחר, עליהם לחבר סוף אחר לסיפור. הפעילות יכולה להתבצע באופן אישי, בזוגות או בקבוצות, לפי בחירת המורה. בשקופית מוצעות אפשרויות הצגה שונות של הסוף החדש.

אם יש תלמידים שחושבים שאין לשנות את סוף הסיפור, עליהם להסביר מדוע קבעו כך. סיבה אפשרית היא: כך קבע הסופר וכך הוא רואה את העולם ולכן חשוב להשאיר סיפורים כאלה כמו שהם. סיפור לא צריך ללמד אותנו איך להתנהג.

שקופית 8 – מה כל אחד ואחת מאיתנו יכולים לעשות?



מטרת השאלה שבשקופית היא להעביר את האחריות אל התלמידים.

1. מה שאנחנו לומדים בבית הספר קשור לחיים עצמם.
2. כולנו חיים באותה מערכת של יחסי גומלין בין האדם לטבע .

הנחו את התלמידים לקבל על עצמם משימה ולבדוק אם הם עומדים בה לאורך זמן.

אפשרות נוספת – לארגן "בית חולים" לצעצועים ומשחקים. התלמידים יביאו את המשחקים הלא תקינים שלהם וינסו להשלים חלקים מהמשחקים של חביהם לכיתה. המשחקים ה"מרופאים" יכולים להישאר בבית הספר לשימוש התלמידים.

בהצלחה!